

Odbor za predstavke

29.11.2016

IZVJEŠĆE O SLUŽBENOM PUTOVANJU I PREPORUKE

nakon posjeta Slovačkoj od 22. i 23. rujna 2016. radi utvrđivanja činjenica

Odbor za predstavke

Članovi izaslanstva Odbora:

Cecilia Wikström	voditeljica službenog putovanja (ALDE)
Peter Jahr	(PPE)
Soledad Cabezón Ruiz	(S&D)
Demetris Papadakis	(S&D)
Kostadinka Kuneva	(GUE/NGL)

Članovi u pratnji:

Pál Csáky	(PPE)
Vladimír Maňka	(S&D)

Uvod

„Uključenost u život društva ne bi trebala biti nagrada, nego
pravo svih osoba s invaliditetom“
Sudionik savjetovanja s nevladinim organizacijama

OPĆI PREGLED SLUŽBENOG PUTOVANJA

Glavni cilj službenog putovanja za utvrđivanje činjenica odbora PETI bilo je pronalaženje odgovora na brojna pitanja koja su se pojavila tijekom rada Odbora povezanog s utjecajem Europske unije na kvalitetu života institucionaliziranih, a slijedom toga i neintegriranih građana s invaliditetom¹. Odluka da se ta pitanja prouče u Slovačkoj Republici² donesena je zbog postizanja geografske ravnoteže s prošlim službenim putovanjima odbora PETI.

Stajalište članova izaslanstva Odbora o korištenju strukturnih i investicijskih fondova Europske unije u svrhe održavanja (obnove, dogradnje ili izgradnje) centara za dugotrajni smještaj osoba s invaliditetom u Slovačkoj bez sumnje je bio zasnovan na temeljnim pravima. Cilj je bio iskazati solidarnost EU-a pravilnim ulaganjem finansijskih sredstava, tj. takvim ulaganjem kojim se ne doprinosi opstanku velikih institucija za smještaj koje ograničavaju slobodu sudjelovanja u društvu.

Brojne države članice srednje i istočne Europe ulažu sredstva EU-a u takve smještajne centre. Ipak, ulaganja u planirana održavanja ili dogradnju tih institucija predstavljaju kršenje Povelje Europske Unije o temeljnim pravima i Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, u suprotnosti su s politikama EU-a o jednakim mogućnostima, socijalnoj uključenosti i nediskriminaciji te stoga ne bi trebala biti prihvatljiva za financiranje.

Službeno putovanje odbora PETI tempirano je u pravo vrijeme, s obzirom na to da je u svibnju 2016. Odbor Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom izdao zaključne napomene o Slovačkoj. Odbor je izrazio duboku zabrinutost zbog velikog broja institucionaliziranih osoba s invaliditetom u Slovačkoj i napomenuo da je napredak u procesu deinstitucionalizacije³ prespor i tek djelomičan. Odbor UN-a preporučio je da Slovačka utvrdi i slijedi vremenski raspored kako bi se osigurala brža provedba procesa deinstitucionalizacije, između ostalog pripremom posebnih dodatnih mjera s ciljem jamčenja bolje kvalitete usluga u zajednici za sve osobe s invaliditetom. Odbor je također preporučio da Slovačka prestane izdvajati sredstva iz državnog proračuna u korist institucija te da ih u skladu s investicijskim prioritetima Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) preusmjeri na usluge u zajednici.

Izaslanstvo odbora PETI utvrdilo je da su napomene UN-a bila prilično točna, s obzirom na to da su i savjetovanja s nevladinim organizacijama specijaliziranim za prava osoba s invaliditetom i s nadležnim vladinim tijelima potvrđila nedostatnu provedbu postojećih uspješnih strategija te izrazitu sporost procesa deinstitucionalizacije. Službeno putovanje odbora PETI potvrđilo je da, kako je navedeno u kratkom izvješću koji je prije službenog

¹ Odrasle osobe s intelektualnim teškoćama.

² Dalje u tekstu – Slovačka.

³ Pojam deinstitucionalizacija znači prelazak s usluga koje pružaju velike institucije za smještaj na usluge u zajednici.

putovanja izradio Resorni odjel C i koje je naslovljeno „Europski strukturni i investicijski fondovi i osobe s invaliditetom: naglasak na stanju u Slovačkoj”, u okviru strategije za deinstitucionalizaciju u Slovačkoj osobe s invaliditetom dosad nisu imale mogućnost nastaviti svoj život u društvu.

Jedan od prioriteta članova izaslanstva bio je posjetiti objekte u kojima su danas u Slovačkoj smještene osobe s invaliditetom. Radi dobivanja što šire slike tamošnje situacije posjećena su tri tipa objekata: 1. centar za dnevnu skrb u Trnavi, potpuno obnovljen sredstvima EU-a, čiji su korisnici integrirani u svoje zajednice izvan centra za smještaj i u vlastite obitelji; 2. objekt koji zapošljava osobe s invaliditetom u povjesnoj gradskoj jezgri Trnave i 3. institucija za dugotrajni smještaj u obližnjoj općini Zavar. Potonji objekt nije financiran sredstvima EU-a, ali se nalazi na optimalnoj udaljenosti od druga dva objekata i ima istu upravu kao i oni pa je posjet njemu članovima izaslanstva omogućio da se upoznaju s institucijom čije usluge koristi 130 muških osoba, koje svoje živote provode unutar zidova institucije malog grada, odvojeni od društva.

Na slici se mogu vidjeti darovi koje su ručno izradile osobe s invaliditetom smještene u centru za dnevnu skrb koje je posjetilo izaslanstvo. Predmete su kupile obližnje tvornice za proizvodnju automobila, koje su ih zatim protokolarno darivale, odnosno zaposlenici tih dvaju tvornica. Prihod koji je ostvaren od kupnje potrošen je na aktivnosti korisnika smještaja, kao što su izleti, kazališne predstave itd.

Tu je informaciju s nama podijelila 80-godišnja starica, korisnica centra zadnjih 20 godina, od čega je najveći dio vremena provela u centru prije nego što je potpuno obnovljen sredstvima EU-a. Rekla je i da je njezin sin vrlo sretan zbog toga što svaki dan dolazi u obnovljeni centar za dnevnu skrb, u kojem korisnici borave od jutra sve do 15 sati, nakon čega se navečer vraćaju u okrilje obitelji.

Članovi izaslanstva odbora PETI svjedočili su istinskoj predanosti i angažmanu svih dionika s kojima su se susreli tijekom službenog putovanja, tj. savjetovanja čiji je cilj bio poboljšanje svakodnevnog života osoba s invaliditetom u Slovačkoj.

Nevladine organizacije odlučno su pozvale Europsku komisiju i Europski parlament na provedbu snažnijeg nadzora nad stvarnim napretkom deinstitucionalizacije u Slovačkoj i stvarnim korištenjem fondova Unije. Ustrajale su u tvrdnjama da se sredstva iz regionalnih i nacionalnih proračuna i dalje ulažu i u stare i nove institucije, čime se samo učvršćuje institucionalna kultura ovisnosti i segregacije od ostatka društva¹.

¹ Prema saznanjima Europske komisije ta sredstva ne potječu iz strukturnih i investicijskih fondova EU-a.

Predstavnici slovačke vlade obavijestili su izaslanstvo da je većina preporuka Odbora UN-a u Slovačkoj materijalizirana u programima deinstitucionalizacije. Pa ipak, ne temelju dostupnih informacija moglo se zaključiti da unatoč uspostavi instrumenata za nadzor znatno kasne i pozivi na izradu projekata i provedba tih projekata čiji je cilj poduprijeti ulaganja u infrastrukturu i opremu koje su povezane sa skrbi u zajednici, u okviru Integriranog regionalnog operativnog programa koji se financira iz EFRR-a, i to iznosom koji se za te aktivnosti procjenjuje na 200 milijuna eura.

Postignut je zajednički dogovor između članova izaslanstva odbora PETI i slovačkih dionika s kojima su se savjetovali o tome da izmjena natpisa na ulaznim vratima institucija za dugotrajni smještaj ili otvaranje manjih objekata ne predstavlja pravu deinstitucionalizaciju, zbog čega ih EU ne bi trebao podupirati. Odgovornost u prvom redu počiva na Europskoj komisiji u kontekstu podijeljenog upravljanja; Komisija na temelju povratnih informacija koje zaprimi od nadležnih i vrlo aktivnih nevladinih udruženja koje se bore za prava osoba s invaliditetom može djelovati kako bi promijenila situaciju i obustaviti isplatu sredstva EU-a koja se ne koriste pravilno. Europski parlament će sa svoje strane provoditi visoki stupanj nadzora nad procesom deinstitucionalizacije u Slovačkoj, koji smatra izvedivim uz aktivnu podršku vladinih tijela te države – ona su se tijekom posjeta odbora PETI obvezala da će redovito pismeno obavještavati Odbor o planu i konkretnim rezultatima postignutima u vezi s deinstitucionalizacijom u Slovačkoj.

Vladina tijela obvezala su se da će prvo pismeno izvješće o doprinosu fondova EU-a deinstitucionalizaciji i napretku projekata u Slovačkoj dostaviti Odboru do kraja 2016. godine.

ZAKLJUČCI

I. Savjetovanje s nevladinim organizacijama

Na pripremnom sastanku organiziranom kako bi se članove izaslanstva odbora PETI detaljno informiralo o stanju u Slovačkoj Europska komisija obavijestila je o tome da su nevladine organizacije aktivne u području deinstitucionalizacije vrlo jake i dobro organizirane.

To opažanje potvrdio je velik broj nevladinih organizacija koje su sudjelovale¹ na savjetovanju s izaslanstvom odbora PETI u Uredu Europskog parlamenta u Bratislavi. Na preporuku Europske komisije na savjetovanje je bila pozvana i slovačka povjerenica za osobe s invaliditetom² Zuzana Stavrovská, koja je iznijela neke vrlo korisne primjedbe, baš kao i nevladine organizacije.

¹ Na sastanku su bile prisutne sljedeće nevladine organizacije: Open Society Foundations, Nacionalno vijeće osoba s invaliditetom Republike Slovačke, Slovačka udruženja za pomoć osobama s intelektualnim teškoćama, Carissimi, Mental Disability Advocacy Center, Socia, Centar za istraživanje etničke pripadnosti i kulture, Savjetodavni odbor socijalnog rada.

² Funkcija povjerenika u Slovačkoj je uspostavljena zakonom donesenim u lipnju 2015. u skladu s člankom 12. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, koji se odnosi na jednakost pred zakonom i čijim se odredbama propisuju adekvatni i učinkoviti zaštitni mehanizmi za sprečavanje zloupotrebe u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava. U skladu s navedenim, povjerenik je uključen u sve procese povezane s bilo kojim oblikom kršenja prava osoba s invaliditetom i sve pritužbe mora službeno obraditi.

Nevladine organizacije utvrdile su nekoliko problematičnih područja u vezi s deinstitucionalizacijom:

OBVEZA NEVLDADINIH ORGANIZACIJA DA SUFINANCIRAJU NACIONALNE PROJKETE DEINSTITUCIONALIZACIJE

Nevladine organizacije izrazile su bojazan da slovačka vlada očekuje da one snose dio finansijskih troškova deinstitucionalizacije, što po njihovu mišljenju nije opravdano s obzirom na to da je riječ o nacionalnoj obvezi za čije je ispunjavanje odgovorna slovačka vlada. Za takve aktivnosti trebala bi biti dodijeljena odgovarajuća državna sredstva, a odgovornost u prvom redu imaju lokalne (općinske i regionalne) samouprave¹, koje najbolje mogu provoditi aktivnosti povezane sa skrbi u zajednici. Nevladine organizacije istodobno su izrazile nezadovoljstvo zbog prilično formalne prirode njihova sudjelovanja u postojećem okviru savjetovanja.

NEDOVOLJNA SPREMNOST LOKALNIH TIJELA DA SE UKLJUČE U PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE TE MANJAK SREDSTAVA NA LOKALNOJ RAZINI

Kao što je Europska komisija istaknula na pripremnom sastanku održanom prije službenog putovanja, deinstitucionalizacija je proces, a u javnom mnjenju o tom pitanju došlo je do pomaka u svijesti. Ipak, nevladine organizacije izrazile su duboku zabrinutost zbog nedostatka pozitivnog sudjelovanja lokalnih tijela kojim bi ona aktivno poduprla ostvarivanje željenih promjena povezanih s deinstitucionalizacijom. Katkada je taj nedostatak rezultat straha ljudi zaposlenih u institucijama (uprava, osoblje) od gubitka radnog mjesta, a katkad je riječ o tome da su osobe zaposlene u lokalnim tijelima u bliskoj vezi s upravom pa iznutra blokiraju proces deinstitucionalizacije². Osim toga, nevladine organizacije istaknule su da male općine često ne mogu zadovoljiti zakonske uvjete potrebne za primanje državne potpore.

PRESPORA I FRAGMENTIRANA DEINSTITUCIONALIZACIJA

U kratkom izvješću Resornog odjela istaknuto je da je planiranim aktivnostima u sklopu nacionalnog projekta deinstitucionalizacije za razdoblje do 2020. obuhvaćeno manje od 10 % institucija od njih 861 u Slovačkoj i da do danas nijedna osoba s invaliditetom nije iz okvira institucionalne skrbi prešla u okvir skrbi u zajednici. Nevladine organizacije obavijestile su

¹ Od 2002. u Slovačkoj teče proces decentralizacije, koji je razlog prijenosa brojnih nadležnosti središnje vlasti na općinska i regionalna tijela, uključujući i aspekte socijalnih usluga, zdravstvene skrbi i obrazovanja.

² Kako je to u svom izvješću za 2015. naveo povjerenik Vijeća Europe za ljudska prava „jak i uvriježen interes za daljnje postojanje institucija prisutan je na razini općina kao i unutar medicinske struke i drugih relevantnih struka”, pozivajući se na „nesklonost samoupravnih regija, koje su najvažniji ulagači u institucionalne usluge u Slovačkoj, provedbi nacionalnih politika deinstitucionalizacije.”

izaslanstvo da su ustanove za smještaj primile tzv. meku podršku za osposobljavanje i obrazovanje, ali nisu ušle u stvarnu, fizičku fazu deinstitucionalizacije. Nevladine organizacije također su osudile nedostatak sinergije između Operativnog programa za razvoj ljudskih potencijala, koji se financira iz ESF-a, i Integriranog regionalnog operativnog programa, koji se financira iz EFRR-a¹, te su istaknule da zbog administrativnih razloga dosad nije iskorišten ni jedan euro, iako su svi projekti bili pripremljeni. Isto tako, postoji i zabrinutost zbog nedostatka koordinacije i suradnje između nacionalne, regionalne i lokalne razine.

ODRŽIVOST PROJEKATA DEINSTITUCIONALIZACIJE KOJI SE FINANCIRAJU SREDSTVIMA EU-a

Nevladine organizacije istaknule da je neophodno osigurati održivost projekata financiranih sredstvima EU-a te su naglasile da bi ti projekti trebali pomoći Slovačkoj da sustigne ostale države članice. Izrazile su žaljenje zbog toga što slovački nacionalni programi² u području deinstitucionalizacije ne postoje i za razdoblje nakon 2020. kao i zabrinutost u vezi s održivosti usluga za osobe s invaliditetom nakon te godine.

OPASNOST OD OSNIVANJA MINI INSTITUCIJA

U skladu sa zaključcima u kratkom izvješću Resornog odjela nevladinim se organizacijama snažno preporuča da ne upotrebljavaju sredstava EU-a za osnivanje manjih objekata za smještaj, tzv. mini institucija, čak ni onda kad bi to značilo poboljšanje fizičkog okruženja, jer to ne dovodi do ostvarivanja cilja života u zajednici. Nevladine organizacije izrazile su žaljenje i zbog toga što se lokalna, regionalna i državna sredstva zapravo ulažu u institucionalizaciju.

NEDOSTATAK INFORMACIJA I NEDOVOLJNA OSVIJEŠTENOST JAVNOSTI

Nevladine organizacije istaknule su koliko zapravo društvo te regionalna ili lokalna uprava malo znaju o osobama s invaliditetom, njihovim obiteljima, zajednicama i potrebama. U skladu sa zaključcima kratkog izvješća Resornog odjela posebno su istaknule potrebu za uklanjanjem barijera između društva i osoba s invaliditetom, što će se postići provedbom informativnih kampanja za veću društvenu osviještenost. Izrazile su i žaljenje zbog toga što društvo očito još nije spremno prihvati osobe s invaliditetom.

PRISTUPAČNOST USLUGA, ROBE I ZDRAVSTVENE SKRBI

Nevladine organizacije prepoznale su još jednu potrebu osoba s invaliditetom, a to je da im se na raspolaganje stavi pomoć koja je svakodnevno pristupačna osobama bez invaliditeta. Tu se ubraja nesmetano korištenje javnog prijevoza, jedne od osnovnih usluga dostupnih širokoj javnosti, ali ne i osobama s invaliditetom. Organizacije su naglasile da obrazovanje (zajedno sa savjetima o obrazovanju), roba i zdravstvena skrb moraju postati pristupačni, baš kao i usluge rane intervencije, koje nevladine organizacije smatraju nedostatnima i neprimjereno povezanima sa zdravstvenom skribi, uslugama savjetovanja (uključujući i pravno savjetovanje) te socijalnim i pedagoškim uslugama. Te su organizacije također istaknule da

¹ Za ulaganja u deinstitucionalizaciju u Slovačkoj je u okviru Operativnog programa za razvoj ljudskih potencijala izdvojeno oko 30 milijuna eura, a u okviru Integriranog regionalnog operativnog programa, procjenjuje se, 200 milijuna eura.

² Kao što su nacionalni akcijski plan za prelazak s institucionalne skrbi na skrb u zajednici u sustavu socijalnih usluga za razdoblje od 2012. do 2015., nacionalni prioriteti za razvoj socijalnih usluga za razdoblje od 2015. do 2020., nacionalni akcijski plan za prelazak s institucionalne skrbi na skrb u zajednici u sustavu socijalnih usluga za razdoblje od 2016. do 2020.

male općine u Slovačkoj, zadužene za pružanje socijalnih usluga, nisu u mogućnosti zadovoljiti potrebe osoba s invaliditetom zbog nedostatka finansijskog kapaciteta i stručne potpore.

Osim toga, nedostaju i usluge za potporu obitelji osoba s invaliditetom, a pritom se misli i na djecu, te nedostatak pristupačnih usluga na materinjem jeziku za osobe s invaliditetom koje pripadaju nacionalnoj manjini.

UKLJUČIVANJE OSOBA S INVALIDITETOM NA TEMELJU NJIHOVA AKTIVNOG SUDJELOVANJA

Nevladine organizacije pozvale su na veći angažman slovačke vlade kako bi se osobama s invaliditetom pomoglo da razviju vještine potrebne za samostalan život kao i na provedbu informativnih kampanja u korist osoba s invaliditetom koje bi im pomogle da se suoče sa strahovima u pogledu samostalnog života i da smanje svoju naučenu ovisnost o institucijama za dugotrajan smještaj. Također se navodi da u Slovačkoj postoji vrlo malo mogućnosti koje se osobama s invaliditetom nude u smislu samopomoći i samozastupanja.

PRAVNA I POSLOVNA SPOSOBNOST OSOBA S INVALIDITETOM

Poseban problem koji su istaknule nevladine organizacije i slovačka povjerenica za osobe s invaliditetom jest da osobe s invaliditetom ne ostvaruju pravnu i poslovnu sposobnost ravnopravno s drugima u svim aspektima života (pritom se misli na sklapanje braka, otvaranje bankovnog računa, pojavljivanje pred sudom, ostvarivanje prava glasa itd.). Povjerenica je obavijestila izaslanstvo Odbora da se od 1. srpnja 2016. godine novim Zakonom o izvanparničnom postupku ne dopušta potpuno lišavanje pravne i poslovne sposobnosti, već samo njezino djelomično ukidanje pod strožim uvjetima. Pritom i dalje postoji mogućnost vraćanja te sposobnosti¹. U tom kontekstu povjerenica je istaknula da je u tijeku sastavljanje nacrta izmjena Građanskog zakonika, koje su potrebne jer se materijalno pravo i dalje odnosi samo na punu pravnu i poslovnu sposobnost i ne sadrži odredbe o odlučivanju uz podršku, zbog čega nije sukladno s člankom 12. Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom.

II. Savjetovanje sa slovačkim vlastima²

Slovačke vlasti potvrdile su da se Slovačka obvezala prijeći s usluga institucionalne skrbi na skrb u zajednici te su istodobno istaknule da proces deinstitucionalizacije zahtijeva vrijeme. Priznale su da je do današnjeg dana zatvoren samo manji broj institucija, ali su objasnile da su mnoge institucije započele proces deinstitucionalizacije, pa da tako s 50 % kapaciteta rade na tradicionalan način, dok su s drugih 50 % u pilot-fazi deinstitucionalizacije. Vlasti su naglasile da je finansijska potpora za ulaganja u razvoj socijalnih usluga u zajednici dostupna od 2016. godine.

¹ Ona se u praksi obično vraća tek djelomice.

² Izaslanstvo odbora PETI sastalo se s višim rukovodećim službenicima i ministrom Ministarstva rada, socijalne skrbi i obitelji Republike Slovačke, predstavnikom Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Slovačke Republike te višim rukovodećim službenicima Ureda potpredsjednika Vlade za ulaganja i informatizaciju. Prva dva tijela upravljaju ESF-om odnosno EFRR-om, a potonje je središnje koordinacijsko tijelo za upravljanje europskim strukturnim i investicijskim fondovima, osnovano 1. lipnja 2016.

STRATEŠKI DOKUMENTI KOJIMA SE PODUPIRE DEINSTITUCIONALIZACIJA SOCIJALNIH USLUGA

Izaslanstvo odbora PETI obaviješteno je o Deklaraciji Vlade Slovačke Republike za razdoblje od 2016. do 2020., u kojoj se Vlada obvezala i dalje podupirati proces deinstitucionalizacije socijalnih usluga. Vlasti su podsjetile na to da se u razdoblju od 2014. do 2020. Slovačka još čvršće obvezala na provedbu deinstitucionalizacije te da ulaganja u postojeće velike institucije za kontinuirano pružanje socijalnih usluga (obnovu, dogradnju ili modernizaciju) u Slovačkoj nisu proglašena prihvatljivima za financiranje iz europskih strukturnih i investicijskih fondova.¹ Također se navodi da je deinstitucionalizacija socijalnih usluga uvrštena u strateški dokument naslovljen „Nacionalni prioriteti za razvoj socijalnih usluga u razdoblju od 2015. do 2020.“ te u dokument „Nacionalni program za poboljšanje životnih uvjeta osoba s invaliditetom za razdoblje od 2014. do 2020.“. Vlasti su također istaknule da su upoznate s preporukama Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom iz svibnja 2016. te su pojasnile kako su te preporuke integrirane u nacionalne programe. Novi akcijski plan (2016. – 2020.), koji se temelji na nacionalnoj strategiji za deinstitucionalizaciju iz 2011.², trebao bi biti donesen u listopadu 2016.

STUPANJ KOORDINACIJE I SINERGIJE IZMEĐU ESF-a I EFRR-a

Slovačke su vlasti obavijestile izaslanstvo odbora PETI o osnivanju Međuresorne radne skupine sastavljene od predstavnika nadležnih odjela i relevantnih organizacija civilnog društva s ciljem izbjegavanja problema, kao što je to npr. u prethodnom programskom razdoblju od 2007. do 2013. bio velik nedostatak koordinacije. Stručno tijelo odgovorno je za koordinaciju programa koji se provode u okviru europskih strukturnih i investicijskih fondova kao i za sinkronizaciju tih fondova s drugim pomoćnim instrumentima na državnoj razini ili razini EU-a. Cilj Radne skupine stoga je osigurati zajedničko planiranje u Slovačkoj i time povećati učinkovitost korištenja europskih strukturnih i investicijskih fondova u zemlji. Ipak, tijekom savjetovanja potvrđeno je da za vrijeme posjeta izaslanstva Odbora Radna skupina još nije počela s radom.

TIJELA ZA NADZOR NAD PROCESOM DEINSTITUCIONALIZACIJE

¹ Nakon primjedbi Europske komisije tijekom faze planiranja Slovačka je uvela mjere zaštite u Integrirani regionalni operativni program (EFRR), čija je svrha podupiranje prelaska s institucionaliziranog oblika pružanja socijalnih usluga na usluge u zajednici kako bi se zajamčilo da se sredstva ne mogu zloupotrebljavati za „humanizaciju“, kao npr. za smanjenje velikih institucija bez njihove stvarne transformacije u objekte za samostalan život osoba s invaliditetom. Europska komisija također je osigurala da svako ulaganje u zgrade i opremu mora biti povezano s potporom aktivnostima koje se sufinanciraju u okviru Operativnog programa za razvoj ljudskih potencijala (ESF), npr. u vidu uvjetovanja potpore velikim ustanovama planom transformacije objekta u pitanju, ukidanjem potpore institucionaliziranoj skrbi ili ograničenjima kapaciteta objekata koji primaju potporu.

² Strategija za deinstitucionalizaciju sustava socijalnih usluga i alternativne oblike skrbi u Slovačkoj Republici, 2011.

Slovačke vlasti podsjetile su na dodanu vrijednost Nadzornog odbora za Integrirani regionalni operativni program i Nadzornog odbora za Operativni program za razvoj ljudskih potencijala, tijela zaduženih za ocjenu provedbe tih operativnih programa te uspješnosti u postizanju njihovih ciljeva. Vlasti su također naglasile da će Ured potpredsjednika Vlade za ulaganja i informatizaciju moći znatno pridonijeti ubrzanju provedbe javnih politika usmjerenih na deinstitucionalizaciju socijalnih usluga u Slovačkoj tako što će jamčiti da se potpora iz fondova EU-a pravilno usmjerava na postizanje ciljeva deinstitucionalizacije.

PLANIRANO KORIŠTENJE FONDOVA EU-a U SVRHU DEINSTITUCIONALIZACIJE U PROGRAMSKOM RAZDOBLJU OD 2014. DO 2020.

Slovače vlasti obavijestile su izaslanstvo odbora PETI o tome da se u listopadu 2016. u okviru Integriranog regionalnog operativnog programa (EFRR) raspisuju dva poziva na podnošenje prijedloga.

Prvim se predviđa dodjela sredstava u iznosu od 160 milijuna eura koja će se namijeniti poticanju prelaska postojećih objekata u objekte za skrb u zajednici, a na temelju drugoga izdvojiti će se 32 milijuna eura za izgradnju novih deinstitucionaliziranih objekata. Ti projekti usmjereni su na ostvarivanje lakšeg pristupa učinkovitim i kvalitetnim javnim uslugama, što je dio posebnog cilja u skladu s kojim se potiče prelazak pružanja socijalnih usluga i primjene mjera socijalne i pravne zaštite djece te društvenog starateljstva na razinu zajednice. Operativnim programom za razvoj ljudskih potencijala (ESF) obuhvaćeno je 5 nacionalnih projekata, koji se provode sa zakašnjnjem i za koje je dodijeljen ugovoren iznos od 147 milijuna eura, dok je jedan nacionalni projekt pod nazivom „Deinstitucionalizacija ustanova socijalne skrbi – potpora skupinama za njihovu transformaciju“ u fazi pripreme, a treba spomenuti i pozive koji se temelje na potražnji, koji su također u fazi pripreme.

FINANCIRANJE SOCIJALNIH USLUGA

Izaslanstvo odbora PETI obaviješteno je o tome da slovačka vlada danas iz državnog proračuna plaća 320 eura mjesечно po krevetu općinama čijim se sredstvima financira ustanova u kojoj je smještena osoba s invaliditetom¹. Vlasti su obavijestile izaslanstvo da će taj iznos biti preispitan u okviru novog zakona o socijalnim uslugama, uključujući i socijalno financiranje, čije se donošenje očekuje u prvoj polovici 2017. godine, i da će dodijeljena sredstva biti povezana sa stupnjem ovisnosti osoba s invaliditetom o pomoći koju primaju.

¹ Za usporedbu je istaknuto da prosječna mjeseca mirovina u Slovačkoj iznosi malo više od 400 eura.

III. POSJET OBJEKTIMA

Izaslanstvo odbora PETI posjetilo je tri tipa objekata:

1. *Centar za dnevnu skrb*: optimalno rješenje za skrb o osobama s invaliditetom u ustanovi u kojoj se pruža skrb u zajednici

Objekt u Trnavi nedavno je u potpunosti obnovljen sredstvima EU-a. Uvjeti života ondje su iznimno dobri i očito iznadprosječni. Osobe s invaliditetom koje su ondje smještene, njih 20 do 30, dane u centru provode izrađujući rukotvorine. Svaki dan u ponudi imaju kulturne programe kao i izlete u prirodu. Bave se i sportskim aktivnostima te im je na raspolaganju široka lepeza *wellness* usluga.

2. Objekt koji zapošjava osobe s invaliditetom: osobama s invaliditetom tu se pruža prilika da pronađu ispunjenje radeći posao koji vole

Tea House u Trnavi također je sufinanciran iz fondova EU-a. Smjestio se u prekrasnom dijelu starog grada i bez problema bi se mogao natjecati s bilo kojim drugim atraktivnim kafićem u svijetu.

Zapošjava ljude s različitim vrstama invaliditeta¹. Ondje zaposlene osobe s invaliditetom u pravilu su zadužene za pranje posuđa, pomoći u pripremi čaja i kave, tj. općenito govoreći za posluživanje gostiju, pri čemu si međusobno pomažu.

¹ Tu se ubrajuju metalne teškoće, poliomijelitis s višestrukim invaliditetom, slabovidnost (sljepoća), oštećenje sluha (korištenje slušnih pomagala), Downov sindrom, mišićna distrofija, ograničena sposobnost kretanja (osobe u invalidskim kolicima), depresija otporna na liječenje.

3. *Veliki objekt za smještaj osoba s invaliditetom*: postojeća ustanova u kojoj je smješten veliki broj osoba s invaliditetom koje su ondje izolirane od ostatka društva

Kako bi dobilo širi uvid u situaciju, a i zbog pristupačnosti (objekt se nalazi u općini Zavar, u blizini Trnave), izaslanstvo Odbora posjetilo je ovaj prototip institucije za dugotrajni smještaj. U njoj je smješteno 130 muških korisnika, koji cijeli život žive u objektu, u prostorijama za četiri do šest osoba. I taj je objekt nedavno obnovljen slovačkim državnim sredstvima. Objekt je vrlo dobro održavan, a uređenje i zajedničke prostorije su na višoj razini od onih koji se mogu vidjeti u konvencionalnim institucijama u kojima žive osobe s invaliditetom u središnjoj i istočnoj Europi.

Osobe s invaliditetom u instituciji vrijeme provode u izradi rukotvorina i obrađivanju malog vrtića odnosno skrbeći za nekoliko životinja. I njihov svakodnevni život uključuje društvene aktivnosti.

Izaslanstvu je rečeno da su neke od tih osoba bile su smještene u izolaciju zbog ponašanja prouzročenog teškim mentalnim teškoćama.

Zaključci i preporuke

Odbor za predstavke:

1. dijeli zabrinutost povjerenika Vijeća Europe za ljudska prava u pogledu daljnog opstanka velikih institucija za smještaj više tisuća osoba s invaliditetom izvan zajednice¹; poziva slovačke vlasti da poduzmu daljnje korake kako bi se u Slovačkoj ubrzao prelazak na usluge u zajednici i život u zajednici, s posebnim naglaskom na utvrđivanje plana s jasnim rokovima i ciljevima te mjerljivim pokazateljima;

¹ Izvješće povjerenika Vijeća Europe za ljudska prava Nilsa Muižnieksa nakon njegova posjeta Slovačkoj Republici od 15. do 19. lipnja 2015.

2. ističe da je bitno da se fondovi EU-a koriste za jačanje socijalne uključenosti i za davanje primjetnog doprinosu poštovanju ljudskih prava u Slovačkoj te izražava žaljenje zbog toga što danas ne postoji izvršivo pravo u skladu s kojim bi se uredio samostalan život osoba s invaliditetom;
3. ističe važnost ospozobljavanja tvoraca politike i njegovatelja koji su uključeni u prelazak s deinstitucionalizacije na pružanje skrbu u zajednici;
4. poziva da se za usluge u zajednici zajamči financiranje socijalnih usluga kako bi se odgovorilo na praksu da općine obično ne plaćaju za skrb u zajednici ako već postoji za to zadužena institucija; poziva slovačke vlasti da ne podupiru ulaganja u osnivanje tzv. mini institucija; potiče slovačke vlasti da ne podupiru dodjelu sredstava iz nacionalnih i regionalnih proračuna institucijama, osim u iznimnim slučajevima kada je proces deinstitucionalizacije već u tijeku, a alternativa koja se temelji na pružanju usluga u zajednici s kvalificiranim osobljem još nije osigurana te se sredstva ulažu u infrastrukturu potrebnu za pružanje potrebne skrbii;
5. poziva na poduzimanje koraka za poticanje i podupiranje smislenog uključivanja osoba s invaliditetom, njihove rodbine i relevantnih organizacija civilnog društva u planiranje, provedbu i nadziranje projekata koji se financiraju iz europskih strukturnih i investicijskih fondova; poziva Europsku komisiju da razvije smjernice za pomoć državama članicama u ispunjavanju njihovih obveza u tom području;
6. prepoznaje rad i dugotrajan doprinos različitim nevladinih organizacija pružanju boljeg životnog standarda i jamčenju socijalne uključenosti osoba s invaliditetom; smatra da one imaju važnu ulogu u procesu deinstitucionalizacije jer pružaju svoju stručnost i resurse; ipak, ističe da bi financiranje tog procesa trebalo u najvećoj mjeri ostati odgovornost slovačke države;
7. ostaje pozoran kada je riječ predanosti koju je tijekom posjeta odbora PETI pokazala slovačka vlast kada je riječ o rješavanju problema kašnjenja do kojeg je došlo u procesu deinstitucionalizacije u Slovačkoj kao i o njezinu obećanju da će nadležnim nadzornim odborima prenijeti poruku izaslanstva odbora PETI o tome da je potrebno ubrzati proces deinstitucionalizacije u Slovačkoj; smatra da razvoj usluga i infrastrukture za lakši prelazak na skrb u zajednici u Slovačkoj može uvelike pridonijeti tom cilju;
8. pozdravlja informaciju da je šest od osam samoupravnih regija u Slovačkoj spremno pokrenuti projekte nakon raspisivanja dvaju poziva na podnošenje prijedloga u listopadu 2016. u okviru Integriranog regionalnog operativnog programa kao i spremnost slovačke vlade da ubrza provedbu deinstitucionalizacijskih aktivnosti, počevši od listopada 2016.;
9. poziva na utvrđivanje točnog broja osoba s invaliditetom koje trenutno žive u institucijama i drugdje u Slovačkoj kao i podrobnjih i raščlanjenih podataka o njihovim profilima te o značajkama institucija u kojima žive; poziva i na evidentiranje tog broja po kategorijama, tj. po stupnju i vrsti invaliditeta, uz napomenu da je približna brojka od 40 000 institucionaliziranih osoba nije dovoljna; predlaže i prikupljanje statističkih podataka o društvenom i ekonomskom položaju osoba s invaliditetom kako bi se olakšali izrada i preispitivanje politika s ciljem integracije;

10. poziva Komisiju da pripremi komparativnu analizu broja osoba s invaliditetom u institucijama i budućih perspektiva u području deinstitucionalizacije u 28 država članica;
11. podupire uspostavu učinkovitih mehanizama za nadzor kvalitete socijalnih usluga koje se pružaju i njihova stvarnog utjecaja na svakodnevni život osoba s invaliditetom u institucionalnoj skrbi;
12. poziva slovačke vlasti da obrate pozornost na stanje održivosti projekata deinstitucionalizacije i ističe da je potrebno provesti precizne naknadne korake za mjerjenje razine održivosti, istovremeno naglašavajući da bi bolje financiranje socijalnih usluga trebao biti jedan od prioriteta u proračunu EU-a nakon razdoblja od 2014. do 2020.;
13. poziva slovačke vlasti da u potpunosti iskoriste službeno uspostavljenu Međuresornu radnu skupinu te da započnu i intenziviraju svoj rad bez daljnog odgađanja;
14. izražava zabrinutost u pogledu pravne i poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom u Slovačkoj i podsjeća na to da su uglavnom sve osobe smještene u institucijama pod starateljstvom te da je to pitanje stoga od presudne važnosti za njihov svakodnevni život; poziva da se osobe na koje se odnose odluke o ograničavanju pravne i poslovne sposobnosti saslušaju tijekom postupaka, čak i kada to zahtijeva odlazak sudca u instituciju u kojoj je osoba smještena u slučaju da osoba nije u stanju pojaviti se na saslušanju, te da se njihove socijalne vještine uzmu u obzir pri donošenju odluka;
15. pozdravlja nedavnu zakonodavnu reformu postupovnih pravila o postupcima o starateljstvu i preporučuje slovačkim vlastima da u skladu s Konvencijom UN-a o pravima osoba s invaliditetom nastave poduzimati zakonodavne mjere kako bi se u Građanskem zakoniku u potpunosti ukinulo lišavanje pravne i poslovne sposobnosti i da bi se uvelo odlučivanje uz podršku, i to na temelju poštovanja osobnog samoodređenja i individualnog pristanka; slovačkim vlastima također preporučuje da olakšaju proces vraćanja pravne i poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom u što većem broju slučajeva;
16. u potpunosti podupire više samozastupanja i veću aktivnost među osobama s invaliditetom koje predstavljaju sebe, svoje stavove i interesu u Slovačkoj, pozivajući se na često citiran moto Međunarodnog dana UN-a osoba s invaliditetom iz godine 2004. – „Ništa o nama bez nas”;
17. izražava zabrinutost zbog oduzimanja građanskih prava osobama s invaliditetom u Slovačkoj i ponavlja da bi davanje prava glasa i prava samostalnog kandidiranja na izborima za osobe s invaliditetom značilo ne samo punije uživanje prava nego i veću vidljivost u društvu;
18. poziva slovačke vlasti da osiguraju da se mjeseca državna naknada za skrb koja se danas prebacuje na račune općina ne koristi za održavanje institucija, već da se izdvaja i učinkovito koristiti za poboljšanje životnih standarda i socijalne uključenosti osoba s invaliditetom, npr. u vidu uspostavljanja stabilne mreže personalizirane i primjerenog učestala pomoći u domu, te naglašava da bi takva metoda trebala podupirati proces deinstitucionalizacije, s obzirom na to da bi osobe s invaliditetom same mogle izabrati

koji tip skrbi žele; poziva slovačke vlasti da zajamče da je iznos mjesecne državne naknade za skrb usklađen sa stvarnim troškovima pružanja socijalnih usluga i da je dostatan za njihovo pokrivanje;

19. poziva slovačke vlasti da pokušaju smanjiti birokratske prepreke u postupcima javne nabave koji se odnose na projekte kojima se podupire deinstitucionalizacija i da u povezanim postupcima javne nabave poštuju načelo apsolutne transparentnosti;
20. poziva Europsku komisiju da pruži svu moguću pomoć nacionalnim tijelima koja su zadužena za upravljanje odgovarajućim fondovima EU-a i koja u potpunosti ispunjavaju svoje obaveze, u ovom su to slučaju nadležna tijela u Slovačkoj, te da nastaviti s pojednostavljinjem prilično složenih birokratskih procedura;
21. pozdravlja predanost koju su slovačke vlasti pokazale tijekom posjeta odbora PETI da u 2017. godini stave naglasak na podizanje razine javne svijesti o socijalnoj uključenosti i ravnopravnosti osoba s invaliditetom, uz napomenu da podizanje razine osviještenosti pritom mora uključivati i glas osoba s invaliditetom;
22. poziva slovačke vlasti da obrate posebnu pozornost na to da osobama s invaliditetom ponude mogućnost cijeloživotnog učenja i boljeg pristupa tržištu rada;
23. poziva na sveobuhvatan pristup u obliku planiranja socijalne integracije od djetinjstva nadalje, s inkluzivnim obrazovanjem i planom zapošljavanja, što primjerice uključuje rezervirana radna mjesta u javnom sektoru i sustav poticaja u privatnom sektoru kojim se podupire samostalnost osoba s invaliditetom;
24. posebno poziva slovačke vlasti da sredstva iz fondova EU-a koriste kako bi poduprli život djece unutar obitelji i njihovu potpunu uključenost u sve aspekte života njihovih zajednica i škola;
25. poziva slovačke vlasti da osiguraju pristupačnost usluga za obitelji osoba s invaliditetom, u koje se ubrajaju i djeca, čime bi se olakšao njihov svakodnevni život; nadalje, poziva slovačke vlasti da se pobrinu i za pristupačnost usluga na materinjem jeziku za osobe s invaliditetom koje pripadaju nacionalnoj manjini;
26. smatra da bi odluka o organizaciji Europske godine osoba s invaliditetom s naglaskom na punu integraciju osoba s invaliditetom¹ ponovno trebala biti donesena pravovremeno i da bi mogla znatno doprinijeti promociji Europske unije koja uključuje sve svoje građane i stanovnike;
27. poziva Europsku komisiju da dodatno razmotri situaciju u vezi s ulaganjima u institucije za osobe s invaliditetom u Slovačkoj i da podrži sustavnu ocjenu napretka i učinkovitosti prelaska s institucionalne skrbi na skrb u zajednici kao i da potakne Odbor Europskog parlamenta za proračune da dodatno istraži to pitanje;
28. preporučuje slovačkim vlastima da nastave redovni dijalog s Europskim parlamentom, osobito u vidu slanja periodičnih izvješća, kao što su godišnja izvješća o praćenju, Odboru za predstavke u vezi s koracima u procesu deinstitucionalizacije.

¹ Posljednja odluka Vijeća o pripremi Europske godine osoba s invaliditetom donesena je 2001. godine, a odnosila se na godinu 2003.